

Antti Heikkinen

Sellasta

Seela Sellan
tarina

HELSINGISSÄ KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ OTAVA

Kannen kuvat: Sabrina Bqain
Kuvat: Seela Sellan kotiarkisto ellei toisin mainita.

© Antti Heikkinen ja Kustannusosakeyhtiö Otava 2025

Tekstin- ja tiedonlouhinta kielletty.

ISBN 978-951-1-48906-1

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2025

*Omistettu taiteelle ja taiteilijoille
– mitä se sitten onkaan ja keitä he sitten ovatkaan!*

KATSOJA: Miten noi repliikit oppii ulkoa?

SEELA: Kuule se on helpointa tässä työssä.

KATSOJA: Mikä se työ sitten on?

SEELA: Se on tää tässä. Elämä.

PAKOLLINEN OMAKOHTAINEN ALUSTUS

Tämä ei ole ihan tavallinen elämäkerta. Eikä tästä sellaista pitänyt tulla alun alkaenkaan.

Tai jos ihan rehellinen olen, niin enpä tuota tarkalleen edes muista, millaiseksi tätä kirjaa ensimmäisissä ajatuksissani suunnittelin. Siitä se nyt joka tapauksessa liikkeelle lähti, että tunsin halua kirjoittaa kirjan Seela Sellasta.

Se halu taas lähti kytemään siitä, että viimeistään 2020-luvulla Seelasta oli muodostunut kansallinen ikoni ja ihailun kohde. Ansaitusti kyllä, mutta sellaisessa on myös varjopuolensa. Ikoneista ja idoleista muistetaan harmillisen usein vain heidän olemassaolonsa – ei se, kuinka he ovat asemansa saavuttaneet ja millä mielin he kulkemaansa tietä katselevat.

Niissä on nimittäin eroja, katsantokannoissa. Joku pitää suosiotaan itsestäänselvyytenä, toinen on siitä vähän hämillään, kolmas osaa katsoa kokonaisuutta ja purkaa asemansa sitä selittäviksi palasiksi. Uskoin Seelan kuuluvan kahteen viimeksi mainittuun porukkaan.

Olin oikeassa.

Jos hän kuuluisi ensimmäiseen, olisi tämä kirja jäänyt kirjoittamatta.

Lähdin tiedustelemaan Seelan halukkuutta kirjantekoon. Ensimmäisenä soitin Kari Paukkuselle, Seelan luotto-ohjaajalle. Toki olisin voinut soittaa Seellalle suoraankin, mutta jostain syystä en tohtinut niin tehdä.

Miksi? En tiedä. Ihan hyvin olisin voinut. Tunsin Seelan en-tuudesta jo useamman vuoden takaa. Olimme tehneet yhden kirkkokonsertin verran töitäkin – siitä lisää tuonnempana. Luultavasti kainostelu versoi ihan vaan silkasta maalaispojan ujostelusta, joka minussa aika ajoin nostaa typerästi päätään. Saattoi mukana olla ihan käytännön järkeäkin. Tiesin Paukkusen ja Seelan tapaa-van nokatusten säännöllisesti. Tiesin myös heidän väliensä mut-kattomuuden ja lisäksi Paukkunen on ollut minulle paitsi tärkeä ohjaaja ja tärkeä opettaja myös tärkeä kannustaja.

Oli pitkälti Paukkusen ansiota, että aikanaan uskaltauduin ja pääsin tekemään teatteria ammattilaisten kanssa. Seelan ansiota taas on se, jotta tohdin uskoa itseäni ja lopetin alemmuudentun-toisen marttyyri-väinän teatterikoulunkäymättömyydestäni.

Se juttu meni sillä tavalla, että Seela saapui Kuopion kaupungin-teatteriin katsomaan näytelmää, jossa esiinnyin. Esityksen jälkeen hän tuli kiittämään ja kuunteli ”no en minä nyt tiijä, minä nyt oon vaan tämmönen” -napinaani. Kotiin päästyään hän lähetti minulle postikortin, johon oli kirjannut muutamia valittuja, vankasti kas-vatuksellisia sanoja, ja ilmoitti lopuksi että ”jos sinä jotain päästö-todistusta tarvitset, niin tässä sinulla sellainen on.”

Kyllä sillä kortilla vaikutuksensa oli. Ehkä se jätti myös kiitoli-suudensekaisen kunnioituksen, jonka vuoksi pyysin Paukkusta viestinviestäjäksi?

Mistä näitä tietää.

Yhtä kaikki; Paukkunen vei viestini perille ja Seela ilmoitti, jotta kyllä hänelle kirjanteko käy. Kesällä 2023 tapasimme

Tampereella, söimme Tiiliholvissa hyvät kuha-annokset ja sovimme, että ei tehdä tästä ihan tavallista elämäkertaa. Ensinnä siksi, että sellaisia Seelasta on jo tehty, kaksinkin kappalein, ja toisenna siksi, että Seela oli jo pitkään kaavaillut kirjaa, jossa kertoisi työstään sen, minkä hän on siitä oppinut tietämään.

Nimenomaan oppinut.

– Kun ihmisten ensimmäinen kysymys näyttelijälle on yleensä se, että voi voi, miten noi kaikki muistaa. Ja kun se ei oo ollenkaan se vaikein juttu tässä työssä, räiskähti Seela päässään lippalakki sekä pinkkisankaiset aurinkolasit, huulissaan vaaleansävyistä punaa, kaulassaan pääväriltään punainen ja kuvioiltaan kirjavasti tähdekäs huivi.

Minä nyökyttelin ja tein numeroa kesäteatteriroolin tähden räikeän punaiseksi värjätystä tukastani, jota koitin selitellä ja alleviivata vähän siihen malliin, että kaikkeen sitä joutuu taipumaan, mutta yhtä uhraustahan se on, tämä meidän taiteilijoiden elämä.

Seela ei sanonut siihen mitään, vaikka olisi varmasti halunnut.

Itse tajusin lapsellisen itsekorostukseni vasta jälkijunassa, ja mitä enemmän olemme Seelan kanssa puhuneet, sitä tehokkaammin olen havahtunut miettimään sekä kyseenalaistamaan omia käsityksiäni, omia luulojani ja omia puheitani paitsi itsestäni, ennen muuta taiteesta.

Mitä se edes on?

Sitäkin olemme yrittäneet tässä matkan varrella selvittää.

Ja on sitä puhuttu paljon muustakin. On aloitettu alusta, hyppy puoliväliin, pistäyditty tässä päivässä, luisuttu sivuraiteelle ja löydetty sitä tehden päärata.

Lisäksi sain Seelalta jo Tiiliholvissa seuraavanlaisen käskyn:

– Kirjotat sitten ittees sinne kanssa!

Olen minä niin tehnyt ennenkin – vieläpä käskemättä. Eihän toisesta, vallankaan elävästä ihmisestä voi muuten kirjoittaakaan. Ei toisesta kirjoittaminen ole pelkkää lauseiden ylöskirjaamista ja

lähdetekstien kurssiiviksi kopioimista. Se on myös havainnoimista, tarkkailemista, omien mielipiteiden muodostamista ja oman itsensä hyväksi käyttämistä.

Vähän niin kuin näyttelijäntyökin.

Lupasin totella. Parhaani tein.

Lopputuloks on tämmöistä.

Mutta pääosin Sellasta.

Nilsissä 7. tammikuuta Armon Vuonna 2025

Antti Heikkinen

I NÄYTÖS

I LUKU, *jossa Seela ei vielä synny*

N^{AUHURI PYÖRII}, keittiössä porisee kahvinkeitin. Seela on reipas ja puhelias. Minä arempi ja varautuneempi, koska en tiedä, mistä lähtisin liikkeelle.

Olen kyllä miettinyt mieleeni muutamia kysymyksiä ja keksinyt kirjalle aloituslauseenkin, joka on omasta mielestäni nokke-la, jos kohta pikkunäppäryydessään vähän kulahtanut. Se menee näin: Kukaan ei synny Seela Sellaksi. Ei syntynyt Seela Sellakaan.

Sanon keksintöni ääneen. Seela nappaa kiinni heti.

– Jos meen Pispalaan, niin siellä mää oon monille edelleen Virtanen. Kerran menin yhden toimittajan kanssa Tampereelle, tehtiin juttua lapsuusmaisemistani. En muista enää, mikä lehti se ny oli. Kuvaaja oli siinä ja toimittaja ja mää, oltiin lapsuuteni kotitalon edessä ja siihen tulee yllättäen semmonen vanhempi mies. Se pysähtyy, kattoo mua kauppakassi kädessään, kattoo oikein tarkasti, näin se kattoo...

Olohuoneensa pöytään kynttilöitä sytyttänyt Seela siristää silmiään, kallistaa päätään, venyttää kaulaansa ja ravistaa sormissaan palaneen tulitikun sammuksiin. Se on merkki siitä, että muistelo kerrotaan huolella loppuun saakka ja tulilangat saavat odottaa tarinan päättymistä.

– Sitten se sanoo, että ooksää Virtasen Jaskan plikka. Mää sanon, että olen! Tää mies siihen, että joo joo, kyllä hän sut muistaa

ja muistan isäskin ja äitiskin ja mummoskin mää muistan. Me ju-
tellaan siinä ja muistellaan entisiä aikoja, ja kun tää mies on lähte-
ny, alkaa toimittaja tivata multa, että koska sää ehdit tämmösen ta-
paamisen sopia. Koitin vakuuttaa, että ei tää mikään sovittu juttu
ollu, niin kun ei ollukkaan. En tiedä, uskoko se toimittaja. Mutta
ei varmana ollu sovittu!

Seela rapsauttaa tulen uuteen tikkuun ja loput kynttilät saavat
liekkinsä Seelan pahoittelessa kotinsa sotkuisuutta.

Niin hän tekee jokaisen istuntomme aluksi. Ja joka kerta minä
vakuuttelen, ettei Seelan koti ole sotkuista nähnnytään.

Viehättävä se kyllä on, kiehtovakin. Munkkiniemeläisen ker-
rostalokolmion seinillä ja hyllyillä on tutkittavaksi saakka eletystä
elämästä ja tehdyistä töistä kertovia valokuvia, kunniakirjoja sekä
palkintoja. Omistajalleen ne ovat muistoesineitä, joista jokainen
versoo isompaa tai pienempää tarinaa. Miina Äkkijyrkän lehmä-
taulutkaan eivät ole yksin Miina Äkkijyrkän lehmätauluja. Niiden
ihasteleminen loihee Seelan kertomaan, kuinka tauluntekijä keskit-
tyi, laski kynän paperille ja nosti sen pois, kun kyytönkuva oli valmis.

– Siinä ei kauaa menny. Käsi vaan kävi näin, tosta noin. Sitä oli
helppoa kattoo, mutta ei sen tekeminen helppoa ollu – tää pätee
taiteeseen usein. Kyllä on taitava ihminen ja muutenkin tykkään
Miinasta, Seela sanoo.

Tunne on epäilemättä molemminpuolinen. ”*Seela rakas – Itketät,
nauratat ja rakastat*” lukee taulun omisteessa.

Niihin sanoihin yhtyy suurin osa suomalaisista. Varmasti on
heitäkin, joiden sisintä Seela Sellan nimen mainitseminen ei suu-
remmin väräytä, ja eittämättä heitäkin, jotka eivät voi koko ih-
mistä sietää. Mutta kyllä se porukka kovin pieneksi oppositioksi
jää. Ei ole yhtään liioiteltua sanoa, että valtaosa ihmisistä kiteyttää
Seela-käsityksensä sanaan ”ihana”.

Ihana ihminen on enemmistön mielipiteestä tietoinen itsekin,
vaikka ei ihanuudestaan numeroa teekään. Miksi tekisi, koska ei

Seela itse itseään erityisen ihanana pidä. Sitä paitsi hänen itsensä-kin mielestä monet ihmiset ja asiat ovat kivoja tai ihania, kuten tästäkin kirjasta ilmi käy.

– Luulen, että mussa vetoaa ihmisiin yksi hyvin arkinen asia ja se on tavallisuus. Mulle on helppo tulla puhumaan ja julkisuuteen on tullu siitä, että olen saanut tehdä paljon töitä. Olen kiertänyt vuosikymmeniä ympäri Suomea ja olen aina koittanu tehdä työni mahdollisimman hyvin.

Monesti se on ohittanut tärkeydessään kaiken muun. Eikä edes monesti, vaan lähes aina.

– Kyllä se näin on. Mutta en olis osannu muuten elää ja kyllä lapseni on mulle kovasti vakuutelleet, ettei heille ole jäänyt siitä traumoja. Siis siitä, että äitinä asetin työni perheeni edelle. On me siitä puhuttu jälkeenpäin. Monet kerrat on.

Joskus ne puheet on tuotu julkisiksikin. Seelalla on kaksi lasta, Ilana ja Ariel. Molemmat ovat antaneet äitinsä kanssa yhteishaastatteluja, joissa äidin työteliäsyttä ei ole lakaistu maton alle.

Haastattelut ovat herättäneet ihmeen vähän porinaa esimerkiksi netin keskustelupalstoilla. Vaikka maailma on muuttunut Ilanan ja Arielin lapsuusvuosista, ei uransa avoimesti perheen edelle laittavia – ja ennen muuta sen kaikelle kansalle tunnustavia – vanhempia ole jonoksi saakka nykyisinkään. Ei äitejä val-lankaan. Näyttelijäkollega Liisamaija Laaksonen sen suorimmin sanoiksi pukee: Tuollaisen asian myöntäminen vaatii naiselta ihailtavaa rohkeutta.

Ehkä äitiys ei kumminkaan ole juuri se juttu, josta kannattaa ottaa ensimmäisen haastatteluistunnon alkulämmöt.

Katsellaan ennemmin seinälle ja haetaan tarinalle alkua keh-kyksiin laitetusta mustavalkoisesta valokuvasta.

Ketäs siinä on?

– Siinä on äitini vanhemmat, mummini Martta ja vaarini Vihti. Martta-mummi oli mulle kauheen tärkeä ihminen ja noilta

kahdelta uskon perineeni sen jonkin, jonka vetämänä ylipäättään lavalle päädyin. Itse asiassa heidän elämäntapaoloittensa ansiota on sekin, että pääsin ensimmäistä kertaa esiintymään yleisölle Pispalan Pelastusarmeijassa.

Oikein hyvä. Tästä aletaan.

– Tää menee nyt vuoden 1918 tapahtumiin tää kertomus, Seela sanoo.

Menköön. Kerro vaan.

– On tää kerrottavakin. Koska tää on tärkeä kertomus, Seela aloittaa ja sitä tehden on selvää, ettei Seela ehdi syntyä vielä kirjan ensimmäisessä luvussa, koska se loppuu tähän.

II LUKU, *jossa Seela syntyy*

VIHTORI KALLENPOIKA ÖHMAN aloitti elämänsä vuonna 1888 Valkeakoskella. 22-vuotiaana hän meni naimisiin itseään kolme vuotta nuoremman Martta Maria Akselintytär Rinteen kanssa. He saivat kaksi tytärtä, Hilkan ja Hilpin. Vihtori kävi töissä Valkeakosken paperitehtaalla nuoresta pojasta saakka ja vastasi oman ammattiosastonsa kassasta.

– Vaari oli mukana perustamassa Valkeakosken työväennäyttämöä ja mummu oli myös innokas harrastajanäyttelijä, vaikka oli kotoisin erittäin uskovaisesta kodista. Mummun äiti oli ollut uskossaan niin ankara, että hänen mielestään peiliin katsominenkin oli ollut syntiä. Ei he mitään lahkolaisia olleet, mutta niin tiukka oli syntikäsitys. Siitä huolimatta mummu tunki itseensä teatteriin. Äitinsä oli kieltänyt ehdottomasti, mutta mummun isä oli ollut suvaitsevaisempi ja sanonut, että antaa tytön mennä, kunhan tulee pois, kun tanssiminen alkaa – työväenyhdistyksessä oli tapana järjestää näytelmän päätteeksi tanssit. Jännä sinänsä, että isä oli tyttärtään kohtaan suvaitsevaisempi kuin äiti. Kai se monesti on toisinpäin, Seela aloittaa.

1910-luvun loppupuolella alettiin perustaa punakaarteja, sellaiseen liittyi Vihtorikin. Kun punaisten ja valkoisten välit kärjistyivät sisällissodaksi, ei hän tarttunut aseeseen.

Seela Virtanen katselee maailmaa lastenvaunuista.

– Vaari oli punakaartissa rahastonhoitajana ja kuului viimeisiin, jotka valkoiset ottivat voitolle päästyään kiinni. Hänet vietiin Hämeenlinnaan ja ammuttiin Ahvenistolla. Sieltä tuli kotiin kirje, jossa sanottiin, että Vihtori mestattiin. Se sana oli mummulle järkytys. Mestattiin. Öhmanit asuivat silloin Sääksmäellä ja siellä oli pappina semmonen Wallinheimo. Hän oli sitä mieltä, että

punaiset on niin arvottomia ihmisiä, ettei niiden nimeäkään saa sanoa kirkossa ääneen.

Papin periaatteen vuoksi Vihtorin kuolemaa ei julistettu saarnastuolista. Kotoaan uskonnollisen maailmankatsomuksen perinyt Martta päätti, ettei avaisi kirkon ovea enää koskaan. Hän ei lipsunut sanastaan, vaikka myöhemmin Vihtorin ja muiden Ahvenistolla ammuttujen joukkohauta siunattiin.

Rovasti Juho Walfrid Wallinheimo sitä tuskin teki. Vuoden 1918 jälkeen hän palveli Sääksmäen seurakuntaa vielä yli kolmekymmentä vuotta ja kirjoitti toimensa ohessa koko nipun hengellisiä julkaisuja. Julkaisuluettelosta löytyvät muun muassa teokset *Kysymys sodasta ja rauhasta Raamatun valossa* sekä *Kiusaus, lankeemus ja nouseminen*.

Martasta tuli punaleski, Hilkaasta ja Hilpistä punaorpoja. Vaikeasti kehitysvammainen Hilka oli Vihtorin kuollessa kahdeksan, Hilpi neljän. Hilka kuoli vajaat viisi vuotta isänsä jälkeen, Hilpi sai elää uuden vuosituhannen ensimmäisen vuosikymmenen puoliväliin saakka.

30. joulukuuta 1936 hän synnytti tyttären, joka kastettiin Seela Maini Marjataksi.

– Mummukin meni vielä uusiin naimisiin ja sai yhden tyttären, tätini Heljän. Mutta kirkkoon hän ei tosiaan enää menny ja koska mummu oli uskovainen, hän halusi kuulua johonkin yhteisöön. Hän löysi Pelastusarmeijan ja kuului Pelastusarmeijan kotiliittoon.

Kun Seela syntyi, hänen vanhempansa asuivat Amurissa. Pian he muuttivat Pispalaan ja samaan huusholliin majoittui Marttakin. Pelastusarmeijaan lähtiessään hän otti pienen tyttärentyttärensä mukaan.

– Siellä mää olen kasvanut ja siellä oli aina kivaa! Muistan, että mut nostettiin pöydälle seisomaan ja runoja lausumaan, kun olin vielä alle kouluikäinen. Jotain korkeintaan viiden vanha,

Pikkuinen Seela-tyttö mummunsa sylissä. Mukana kuvassa myös vanhemmat Hilpi ja Jaakko.

varmaan nuorempikin. Rakastin niitä ihmisiä ja rakastin sitä musiikkia. Halleluuja, synneistä pois, pelastusta kun iso rumpu soi! Mää rakastin sitä, se oli ihanaa. Vielä lukioikäisenä tapasin vanhoja Pelastusarmeijan upseereita, jotka olivat silloin jo ikämiehiä. He muistelivat mun kanssani, miten mukavaa meillä oli ollut. Voi kun se talokin on niin kirkkaana mielessä yhä. Muistan kaikki ihmiset ja huonekalutkin. Sen pöydän, jonka päälle mut nostettiin lausumaan, ja seisoin mää joskus tuolillakin.

Nykyisin Pelastusarmeijan valkoseinäistä puutaloa ei enää Pispalassa ole.

– Äh. Ei ole niin. Siinä on nyt parkkipaikka. Mutta lapsuudenkotini siellä on yhä, Mäkikadulla. Se talo, jossa me asuttiin. Tietääkseni se on myynnissäkin ja jos olisin rikas tai löytäisin jostain mesenaatin, niin tekisin kaupat heti.

Kuten sanottua, Hilpi ja Jaska muuttivat Tampereen tehdas-kaupungin kupeiselle harjulle nuorena avioparina tyttärensä syntymän aikoihin. Toisesta avioliitostaan leskeksi jäänyt Martta oli päässyt samaan kortteeriin Hilpin vaatimuksesta eikä hän suuremmin fanittanut vävypoikaansa, joka oli turhan hanakka narauttelemaan korkkia ja elämäntavoiltaan muutenkin holjakka.

– Me asuttiin Mäkikadun talon alakerrassa, äiti hoiteli talonmiehen hommaa ja isä kävi Finnlaysonilla töissä. Mutta ei mulla ole semmosta muistikuvaa, että äiti ja isä olis ollu yhdessä. Jotain valokuvia on olemassa, jossa me ollaan isän kanssa kaupungilla ja muistan kyllä isäni isän ja äidin, jota sanoin vaarin mummuks. Ne asu Pispalassa semmosessa pienessä, harmaassa talossa. Isällä oli kuus sisarusta, jotka tunsin hyvin, ja vaarin mummu hankki elantonsa siivoomalla Pispalan poliisilaitosta. Vaari kävi Tampellalla töissä, käveli aina kotoonsa toiselle puolen kaupunkia. Siinä harmaassa pikkutalossa oli keittiö, pikkunen huone ja kamari. Vaari nukkui yksinään kamarissa ja oli äkäinen mies, mutta mää sain vapaasti mennä sinne kamariin. Olin kai ainoa, jonka hän sinne laski. Kyllä musta siellä tykättiin ja olin tervetullut sinne. Ei mitään negatiivista sanottavaa heistä, mutta ei meistä kauheen läheisiä tullu.

Varhaislapsuudestaan Seela muistaa ennen muuta Martta-mummun, pispalalaisen elämänmenon ja Pelastusarmeijan. Ne kiteytyvät yhdeksi siinä mielessä, että kaikkien kolmen välillä vallitsi keskinäinen arvostus.

– Joka ikinen pispalalainen kunnioitti Pelastusarmeijaa. Näin oli asia. Oli sitten ateisti, kommunisti, demari tai mikä tahansa, niin jokainen puolusti Pelastusarmeijaa. Se oli meidän kaikkien koti. Siellä ei arvotettu ihmisiä ja me mukulatkin tiedettiin, että kun äijät on ryypanny tilinsä, ne tulee maanantaina Pelastusarmeijalle syömään soppaa. Eikä sitä kukaan paheksunu. Se oli osa elämän kulkua. Mummu taas kunnioitti paitsi Pelastusarmeijaa,

myös kaikkia Pispalan ihmisiä. Oli hyvin avarakatseinen ihminen, uskonnollisuus ei tarkottanu hänelle toisten tuomitsemista.

Pohjois-Pirkkalaan kuulunut Pispala liitettiin osaksi Tamperettä vuonna 1937, vuosi Seelan syntymän jälkeen. Kaikkia tamperelaisia liitos ei miellyttänyt, koska työväen asuttamaa Pispalaa pidettiin jotensakin arveluttavana kolkkana. Hupaisaa sinänsä, koska nykyisin harju lasketaan tyyriiden asuinalueiden joukkoon.

Pispalalaiset näkivät liitoksen omasta vinkkelistään. Heidän mielestään Tampere pääsi osaksi Pispalaa.

– Nykyisin puhutaan yhteisöllisyydestä. Siihen aikaan koko sanaa ei ollut keksittykään, mutta jos olis, niin sitä olis voinu käyttää kuvaamaan lapsuuteni Pispalaa. Kaikki oli sosiaaliluokaltaan samaa sorttia. Paitsi Simolan isäntä, joka omisti kaikki ne talot, joissa me muut oltiin vuokralla. Mutta sekin oli ihan okei, ei se ollu mitenkään kauhee ihminen. Se vaan omisti ne talot ja sillä hyvä. Kaikki huolehti toinen toisestaan, vaikka kaikki tiesi toistensa asiat. Mitään salaisuuksia ollu missään! Kaikki tiesi että toi käy naisissa siellä ja toi on juovuksissa erilainen kun toi. Jos oli iso lauma mukuloita koolla, niin kyllä niitä komennettiin samalla tavalla kuin omia. Ei kattottu, onko oma vai vieras lapsi, jos joku jotakin pahaa teki. Sanottiin, että pas tullen tänne ja kerro, mitä teit. Se oli oikeudenmukaista. Määkin tiesin, että jos kaadun ja satutan itteni, niin ei mun tartte kun mennä naapurin ovikello soittamaan ja saan apua.

Vaikka juopuneita oli, ei lasten tarvinnut heitä pelätä. Jos Virtasten naapurinsetä yltyi korottelemaan ääntään, koputti hänen rouvansa seinään ja Seela tiesi sen merkitsevän, että viereisen huushollin tati tarvitsi apua. Avuksi riitti, että Seela pistäytyi seinän taakse, ja pian äsken äkäinen isäntämies konttasi lattialla hevosta leikkien.

Monissa fiktioissa Pispala näyttäytyy vähemmän ruusuisena kuin Seelan lapsuusmuistoissa. Rosoisempana ja synkempänä,

sisällissodan jäljiltä merkiväksi avohaavaksi jääneenä kommunisti-keskittymänä.

– Väittäisin, että niissä on luotu myyttiä Pispalan ympärille. Olihan siellä ollu kovat taistelut vuonna 1918 ja kuten sanottu, väkee oli moneen lähtöön. Mutta mää en oo ikinä pelänny erilaisia ihmisiä. En juoppoja, en hulluja enkä aggressiivisia, vaikka Pispalassa oli kaikkia niitä. Ei ne koskaan lapsille olleet pahoja ja muistan miettineeni jo pienenä, että miks toi ihminen käyttäytyy noin. Miksi, miksi, miksi. Se on kiinnostanu mua aina.

Mietteeseensä Seela haki vastausta leikkimällä häntä, joka käyttäytyi kysymyksiä herättävällä tavalla.

Ja kun Seela leikki, ei hän enää ollutkaan Virtasen Seela.

Hän oli joku muu.

Virtasen perhe katukuvaajan ikuistamana Tampereella. Tuosta ajasta Seelalle jäi muutama valokuva, muistikuvia ei lainkaan.

III LUKU,

jossa Seela on joku muu

SUOMEN JA NEUVOSTOLIITON välille syttyi sota vuoden 1939 marraskuun lopulla. Virtasen Jaskakin kutsuttiin rintamalle tykkimieheksi. Vaimonsa, tyttärensä ja anoppinsa luota hän oli lähtenyt jo viimeisenä rauhankesänä.

– Isän juopottelu oli mennyt siihen pisteeseen, että hän oli alkanu myydä meidän omaisuutta. Siinä kohtaa äidiltä loppui kärsivällisyys. On isä varmasti sota-aikana käynyt meitä lomillaan tapaa-massa, koska siitäkkin on valokuvia. Niissä isällä on sotilasvaatteet päällä ja ollaan yhdessä kameran edessä.

Valokuvat ovat Seelalla säilyneet, muistikuvat eivät.

Jaakko Virtanen selvisi hengissä niin talvi- kuin jatkosodasta. Rauhan tultua hänen alkoholiongelmansa paheni. Virtasten muodollisena sodat kestänyt avioliitto päättyi vuonna 1945 ja Jaska meni uusiin naimisiin Finlaysonilla tutukseen tulleen Toinin kanssa.

Aikuisena Seela sai tietää, että Hilpi oli yhyttänyt Jaskan ja Toinin Mäkitien makuuhuoneesta jo ennen sotia.

Koska isä oli siellä jossakin ja äiti oli saanut töitä Tammerilta, muistaa Seela sotavuosistakin ennen muuta Martta-mummunsa.

– Tammerilla tehtiin tavaraa, jota tarvittiin sotateollisuudessa. Äiti oli pitkiä päiviä töissä ja välillä hän käytännössä asui tehtaalla.

Me oltiin muutettu jo Mäkeläntien talon yläkertaan. Siellä oli avarampaa kuin alakerrassa ja siellä me asusteltiin mummun kanssa kaksistaan. Meillä kävi vieraita ja me käytiin kyläilemässä ja mummu kehui mua, että Seelan kanssa on kyllä helppo mennä kylään. Ottaa vaan nappilaatikon mukaan, se leikkii kiltisti niillä.

Nappilaatikko oli sananmukaisesti napeilla täytetty laatikko, josta Hilpi ja Martta löysivät napin, jos sellainen piti paitaan tai housuihin ommella. Muina aikoina loota sisältöineen oli Seelan käytössä.

– Hienommat napit oli hienoja ihmisiä, arkisemmat napit köyhiä ihmisiä. Tietyt napit tuli toimeen tiettyjen nappien kanssa, toiset napit ei. Mentiin minne tahansa mummun kanssa, mulla oli nappilaatikko mukana. Toi nappi käyttäytyy tollai – miksi? Ja miksi toi nappi loukkaantuu, kun toi toinen käyttäytyy tollai?

Napeilla leikkiessään Seela oli joku muu. Myöhemmin nappien tilalle tulivat paperinuket.

– Oli mulla kavereitakin, mutta hyvin paljon yksinani leikin. Mää oon aina viihtynyt yksin. Mulla ei oo koskaan ollu yksinäisyyden tunnetta, ei lapsena eikä aikuisena. Se oli niin varmaakin se leikkiminen – noi tekee noin ja noi noin. Kaikki oli niissä napeissa valmiina, koko hierarkia. Pispalan tyypeistä tuli napeille piirteitä, nappilaatikossani asu kaikenlaista väkeä. Pieniä, valkoisia nappeja oli paljon ja ne oli tietysti mukuloita.

Luultavasti Seela herkesi nappeineen ja paperinukkeineen joksikin muuksi jo ennen kuin näki ainuttakaan teatteriesitystä. Varhain hän kyllä thaliankin makuun pääsi. Hilpillä oli kausikortti Tampereen Työväen Teatteriin ja usein hän otti katsomoon mukaan tyttärensä.

Koska teatterissa valmistettiin lastennäytelmä ensi-iltaan vain jouluksi, pääsi Seela näkemään myös aikuisten näytelmiä. Niitä TTT:ssä riitti, sillä 1940-luvulla esityksiä saateltiin ensi-iltoihin

liukuhihnamaisen tiuhalla tahdilla. Lisäksi Hämeenpuiston laidalla sijainneessa teatterissa elettiin taiteellisesti korkeatasoista aikaa. Työväen Teatterin johtajana vuonna 1943 aloittanut ohjaajaguru Eino Salmelainen uudisti suomalaisen teatterin totuttuja normeja paitsi ohjauksillaan, myös ohjelmistovalinnoillaan.

– Aikuisten näytelmät muistan paremmin kuin satunäytelmät, joista mieleeni on parhaiten jäänyt *Punahilkka*. Siinä oli susi ja mää pelkäsin sitä. En pelkäis enää. Nykyisin olen susien puolustaja ja muistan, että jo *Punahilkkaa* katsoessani pidin pelostani huolimatta vääränä sitä, että lopussa se susi tapettiin.

Punahilkkaa esitettiin Työväen Teatterissa sekä välirauhan aikana 1940 että vuonna 1947, rauhan jo pari vuotta kestätyä. Luultavasti Seela säikähti hukkaa näytelmän varhaisempaa versiota katsellessaan, koska hän muistaa seuranneensa esitystä äitinsä sylissä istuen ja supattaneensa Hilpin korvaan pelkäävänsä sutta. Myöhemmän tulkinnan aikaan hän oli jo iso tyttö ja tottunut teatterinkävijä – tosin molemmissa esityksissä sutta näytelleen Väinö ”Isi” Luutosen hirmuisuutta kiittelivät lehtiartikkelit kirjoitelleet aikuisetkin.

Molemmat Työväen Teatterin *Punahilkat* olivat sovituksensa puolesta pohjoismaalaista tekoa. Hämeenpuiston laidalla ei kaikkoon neuvostoliittolaisen Jevgeni Švartsin vuonna 1937 tekemään sovutukseen, jossa *Punahilkka* oli toisinajattelija ja susihukka itse Stalin.

– Mulle selvis vasta aikuisena, että semmonenkin lähestymistapa on *Punahilkeeseen* löydetty. Eihän semmosta olis 40-luvulla voinut edes esittää, ei Työväen Teatterissa vallankaan.

Neuvostokritiikki puuttui, mutta muuten Eino Salmelaisen ohjelmistovalinnat ja ohjaukset herättivät huomiota radikaaliudellaan. Työväen Teatterin lavalla nähtiin rohkeina pidettyjä tuontinäytelmiä, joissa Sylvi Salonen istui vessanpöntöllä ja Liisa Nevalainen esiintyi alusvaatteisillaan. Vastapainoksi valmistui